

2°. omdat voortdurend de hulp van de ongeveer 1100 gemeentesecretarissen moet worden verleend ;

3°. om de kosten ;

4°. omdat pogingen van particulieren tot nog toe gefaald hebben ;

5°. omdat het resultaat van een dergelijk onderzoek, van den Staat uitgaande, voor de regeering zelve en mogelijk ook voor anderen meer gewicht heeft ;

6°. omdat met deze statistische bewerking misschien de kiem gelegd wordt tot het groeien van een medisch-statistische instelling.

De afdeeling meent hiermede haar voorstel genoegzaam nader te hebben verklaard.

Tenslotte een enkel woord over het voorstel G. van de afdeeling Utrecht, dat bij aanneming van het voorstel F. overbodig is.

Wanneer het mogelijk blijkt een goed statistisch (en dus objectief) onderzoek in te stellen, dat misschien resultaten geeft, hebben verdere subjectieve beschouwingen, zelfs van de 50 beste klinici, geen waarde meer. Subjectieve indrukken toch zijn alleen tijdelijk zeer te waardeeren hulpmiddelen tot het voorloopig verkrijgen van een meening over het een of ander ; bij het verschijnen van het resultaat van een objectief statistisch onderzoek hebben zij hun dienst gedaan.

Meent de afdeeling Utrecht, dat het nuttig is, een vijftigtal medici te dwingen hun subjectieve meening over deze quaestie op schrift te stellen, dan zij daartegen opgemerkt, dat iets dergelijks voor die medici zeer belangwekkend kan zijn, en daardoor indirect misschien voor de geheele geneeskunde tot voordeel, maar tot de oplossing van de quaestie kan het geen stap verder brengen.

Aan de afdeeling Utrecht worde dus in overweging gegeven, haar voorstel op te schorten, totdat na eventueele aanneming van voorstel F., het daaruit voortvloeiende resultaat bekend is.

Kollum, Mei 1906.

Namens de Afdeeling Groningen

Dr. A. SCHUCKINK KOOL.

S A C C H A R I N E.

De redactie vergunne mij thans eenige opmerkingen te maken naar aanleiding van de gevoerde kritiek van den heer M. GRESHOFF, op de door mij gehouden enquête naar de nadeelige invloeden van het langdurig gebruik van saccharine. Dit kan eerst nu geschieden, omdat door den heer GRESHOFF de goede vorm gekozen is, immers debat hoort in dit *Tijdschrift* thuis ; het kan van mij niet verwacht worden in te gaan op opmerkingen — in minder welwillenden vorm geuit — in een adres aan den Gemeenteraad en in een ingezonden stuk in het *Handelsblad*. Dit schijnt de heer GRESHOFF zelf gevoeld te hebben, tenminste dit kan uit den toon in dit *Tijdschrift* aangeslagen, opgemaakt worden.

De voornaamste bedenkingen, welke de heer GRESHOFF tegen de uitkomsten van de gehouden enquête aanvoert, zijn ; 1°. de maatschappelijke schipbreukelingen, die in het Armenhuis opgenomen worden, geraken in zulke goede conditie, dat eventueele schadelijke uitwerking van saccharine niet „tot haar recht”

komt, overschaduwd als zij wordt door den invloed van betere verpleging en betere voeding. Dit kan de heer GRESHOFF toch niet in gemoede volhouden, hij voelt te goed dat de voeding uiterst eenvoudig is, maar bovendien zou dit alleen opgaan voor de eerste maanden van verblijf in het gesticht. Opzettelijk werden alleen uitgekozen, diegenen die minstens acht maanden in het gesticht waren, het meerendeel was er twee tot tien jaren, en van hen kan redelijker wijze verwacht worden, dat zij zich in het gesticht aan de betere levensvoorwaarden geaccommodeerd hadden, dat dus de schadelijke werking zich zeer zeker, bij het royale gebruik van de saccharine, gemanifesteerd had.

Men beweert altijd, dat zwakke en physiek minderwaardige menschen niet tegen de saccharinewerking bestand zijn; hieruit volgt dus, dat het materiaal uit het Armenhuis in het bijzonder zich leende tot het instellen van een onderzoek. En een onbevungen onderzoek, bij menschen die jaren lang de saccharine zonder gemoedsbezwaar gebruikt hebben, kan m. i. meer leeren dan onderzoekingen op proefpersonen of op eigen lichaam genomen, daar niets zoo onderhevig is aan suggestie als digestiestoornissen en algemeen welbevinden. Proeven en tegenproeven zijn in het onderhavige geval, waar vrijwel alles neerkomt op subjectieve gewaarwordingen, als zoete smaak in den mond, gevoel van misselijkheid en onbehagen, verminderde eetlust enz., uit den booze. Het is dus niet onvoorzichtig te beweren, dat de verpleegden in het Armenhuis zich bij uitstek leenden tot het houden van een enquête.

In dit *Tijdschrift* en elders geeft de heer GRESHOFF blijk de cijfers niet goed te willen lezen; immers hij schrijft voortdurend, dat er 31 klagers waren. Naar de letter juist, maar hierbij is ieder opgenomen die klachten toeschreef aan het gebruik van saccharine, zelfs lijders aan furunculosis tengevolge van pediculosis, hartlijders, tabetici enz., en na aftrek van deze saccharine-beschuldigers, waarvan het apert was, dat hun klachten *niet* afkomstig waren van de „leugensuiker”, komt men tot het cijfer van 3 pCt. Ook vergeet GRESHOFF, dat de urine van 26 verpleegden overzocht werd, die minstens 1 gram saccharine per dag gebruikten, en dat de urine steeds normaal bleek.

Zeer zeker, de nadeelige invloed van saccharine op de stofwisseling, op de constitutie is moeilijk na te gaan. maar als na jaren nog niets blijkt, mag men wel aannemen, dat die invloed dan toch zeer gering is. Nooit mag men echter in het debat brengen, opgaven van *diabetici*, evenmin uitspraken van toxicologen, die bijna uitsluitend op dierproeven afgaan, evenmin op de zonderlinge ziektegeschiedenis uit Rusland afkomstig van een poging tot zelfmoord van een drankzuchtige, die na eenige „korrels” met hoog rood gelaat bewusteloos neerviel (apoplexie?)

Gaarne zou ik in het kort mijn standpunt uiteenzetten. Indien mij gebleken was, dat sacharine schadelijk was, zou natuurlijk aan het bestuur van het Armenhuis geadviseerd zijn, het gebruik van saccharine te verbieden; thans waren daartoe geen termen aanwezig. Maar met GRESHOFF kan men volmaakt medegaan als hij zegt: waartoe het minderwaardige saccharine, minderwaardig als genotmiddel, nietswaardig als voedingsmiddel, terwijl wij de kostelijke, voedende suiker hebben, die in het bereik van ieder is, indien de fiscus deze niet buiten de handen van zoovelen hield. Onvoorwaardelijk dienen wij dus te strijden tegen de suikeraccynsen, maar zoolang deze be-

lasting niet is afgeschaft, zoolang zullen verbodsbepalingen van saccharine, aangezien de saccharine niet merkbaar nadeelig is — natuurlijk bij normaal gebruik, natuurlijk niet door het te laten strooien op de boterham van kinderen —, diep te betreuren zijn, omdat dan aan de arbeiders ook *dat* genotmiddel ontnomen is. De actie van GRESHOFF kan bewerken, verbod van saccharine en dure, voor velen niet bereikbare suiker. Gaarne de saccharine eruit, doch eerst de accynsen weg. Als GRESHOFF dit kan bereiken en daartoe zijn geen overdreven berichten van de nadeelige werking van saccharine noodig; zou hij een groot en heilzaam werk verricht hebben.

Amsterdam, 12 Mei 1906.

L. HEIJERMANS.

NAAR AANLEIDING VAN DE STERFTE AAN TUBERCULOSE OP DE FRANSCH E OORLOGSVLOOT.

De groote sterfte aan tuberculose bij de Fransche vloot is reeds menigmaal gememoreerd en verdient dit ook ten volle, wanneer men weet, dat volgens de „statistique officielle” van 1900, 34.5 pCt. van alle sterfte naan tuberculose te wijten is en dat het verlies van de vloot, zoo door sterfte als door afdanking en ziekte, alleen tengevolge van tuberculose, 12 per 1000 per jaar bedraagt. (De sterfte bij het Fransche leger bedraagt, met inbegrip van die aan tuberculose 9.6 per 1000 per jaar).

De meest voor de hand liggende conclusie, die men hieruit kan trekken, is deze: dat een verblijf op zee voor lijders aan tuberculose te ontraden is. Bezieet men echter de zaak nader, dan valt het volgende op: eerstens wordt de bemanning der vloot bijna geheel gerecruteerd uit Bretagne, tweedens is de voeding der matrozen allertreurigst.

Wat het wil zeggen, dat die bemanning bijna geheel uit Bretagne gerecruteerd wordt, moge hieruit blijken, dat, waar de sterfte aan tuberculose 22 pCt. is van alle sterften voor zeelui voortgekomen uit de overige departementen van Frankrijk, die sterfte voor de Bretons 47 pCt. is. Die vatbaarheid der Bretons voor tuberculose wordt geweten aan de meer dan ellendige hygiënische omstandigheden waaronder de armere bevolking leeft en aan het ongeloofelijke alcoholmisbruik. Het schijnt dan ook onmogelijk om Bretons te recruteeren zonder onder hen zeer vele gevallen van latente tuberculose te hebben.

En nu de voeding.

De spijslijst bestaat in hoofdzaak uit:

brood of beschuit	750 gram
versch vleesch (met beenderen)	400 „
of gezouten spek of geconserveerd vleesch	300 „
vet, olie of vleeschgelei	6 „
suiker	20 „
gedroogde groenten (zeldzaam rijst).	100 „

De zeer geringe hoeveelheid vet valt reeds terstond op, en werd er nu nog als regel spek gebruikt, dan zou aan dit euvel eenigszins tegemoet gekomen worden; maar dit is zoo niet; het gebruik van spek is eerder uitzondering. De 400 gram vleesch kan niet als compensatie beschouwd worden voor het tekort aan vet, en bovendien, wat zal er van die 400 gram vleesch